

Julija Kranjec, Tea Vidović

Prijedlog modela interkulturalnog obrazovanja u školama u svrhu izgradnje poštovanja i uzajamnog razumijevanja različitih grupa

1. Interkulturalno obrazovanje - ideja i koncept
2. Demografski okvir RH
3. Međunarodni zakonodavni okvir u pogledu interkulturalnog obrazovanja
4. Zakonodavni okvir RH u pogledu interkulturalnog obrazovanja
5. Neki primjeri škola/fakulteta u RH koji prakticiraju interkulturalni pristup
6. Neki primjeri dobre prakse interkulturalnog pristupa u drugim zemljama
7. Preporuke za interkulturalno obrazovanje u RH

UVOD

Posljednjih nekoliko godina statistički podaci pokazuju trendove porasta broja imigranata u Hrvatskoj, čime Hrvatska prestaje biti tradicionalno emigracijska zemlja. Zbog tih promjena, ali i zbog uvođenja Građanskog odgoja i obrazovanja, smatramo da je izuzetno važan trenutak za promišljanje, pronalaženje i stvaranje preduvjeta interkulturalnog društva.

U ovom dokumentu bavit ćemo se onim pojedincima koji dolaze iz kultura različitih hrvatskoj kulturi, nisu hrvatski državljani, a dio su hrvatskog društva - time u fokusu nisu pripadnici nacionalnih manjina koje hrvatski zakoni definiraju kao skupinu hrvatskih državljana čiji su pripadnici tradicionalno nastanjeni na teritoriju Republike Hrvatske, a njeni članovi imaju etnička, jezična i kulturna i/ili vjerska obilježja različita od drugih građana¹. Jedan od osnovnih razloga za to je razvijen zakonodavni i institucionalni okvir za reguliranje i zaštitu kulturnih, vjerskih i jezičnih običaja nacionalnih manjina; što za strance koji žive na teritoriju Hrvatske nije regulirano u tolikom opsegu.

Dakle, usmjerit ćemo se na tražitelje azila, azilante i osobe pod supsidijarnom zaštitom (u nastavku: izbjeglice) te posredno i na strance. Zakon o strancima **stranca** definira kao osobu koja nije hrvatski državljanin² te razlikuje nekoliko kategorija stranaca koji mogu boraviti u Republici Hrvatskoj³: stranac na kratkotrajnom boravku, stranac na privremenom boravku, stranac na stalnom boravku. **Kratkotrajni boravak** je boravak stranca u trajanju do 3 mjeseca na temelju vize ili bez vize. **Privremeni boravak** odobrava se strancima koji imaju određenu svrhu tog boravka. Zakon o strancima razlikuje šest tipova te svrhe privremenog boravka: spajanje obitelji, srednjoškolsko obrazovanje i studiranje, znanstveno istraživanje, humanitarni razlog, rad i rad raspoređenog radnika. **Stalni boravak** može se odobriti onom strancu koji do dana podnošenja zahtjeva ima neprekidno 5 godina odobren privremeni boravak u Republici Hrvatskoj. Tim statusom stječu se sljedeća prava: rad i samozapošljavanje, **stručno usavršavanje, obrazovanje i studentske stipendije**, socijalnu skrb, prava iz mirovinskog i zdravstvenog osiguranja, pravo na doplatak za djecu te roditeljne i roditeljske potpore, porezne olakšice, pristup tržištu roba i usluga, slobodu udruživanja i povezivanja te članstva

¹ **Zakonu o nacionalnim manjinama**

² Zakon osim toga definira i druge tipove stranaca. **Osoba bez državljanstva** je stranac koju ni jedna država ne smatra svojim državljaninom, sukladno svom nacionalnom zakonodavstvu. **Dnevni migrant** je državljanin susjedne države u kojoj ima prebivalište i svakodnevno dolazi na rad u Republiku Hrvatsku i vraća se u matičnu državu. **Sezonski radnik** je stranac nastanjen u državi čiji je državljanin ili u kojoj ima odobren stalni boravak i koji je s poslodavcem sa sjedištem u Republici Hrvatskoj sklopio ugovor o obavljanju određenog posla u određenom vremenskom razdoblju koje nije duže od 6 mjeseci. **Državljanin države članice Europskog ekonomskog prostora** (u daljnjem tekstu: EEP) je stranac koji ima državljanstvo jedne od država članica EEP-a. **Državljanin treće države** je stranac koji nema državljanstvo države članice EEP-a. **Visokokvalificirani radnik** je državljanin treće države koji je u Republici Hrvatskoj zaposlen sukladno posebnim propisima kojima se uređuju radno-pravni odnosi u Republici Hrvatskoj, za taj rad je plaćen i ima potrebnu, odnosno odgovarajuću i posebnu stručnost koja se dokazuje visoko stručnim kvalifikacijama.

³ Članak 2. Zakona o strancima

u organizacijama koje zastupaju radnike ili poslodavce ili organizacijama čiji članovi obavljaju posebno zanimanje, uključujući i naknade koje im takve organizacije daju.

INTERKULTURALNO OBRAZOVANJE - IDEJA I KONCEPT

Interkulturalizam, a samim time i interkulturalno obrazovanje kao ideja/koncept izražen je kroz mnoge definicije, koje komponente i dimenzije podrazumijeva te koja je njegova svrha izdvojiti ćemo u nastavku. **Interkulturalno obrazovanje se temelji na općem cilju omogućavanja djetetu da se razvije kao društveno biće kroz život i suradnju s drugima, čime doprinosi dobrobiti društva.** Ono je korisno za svu djecu bez obzira na njihov identitet, jer sva djeca trebaju naučiti kako živjeti unutar i doprinositi evoluciji interkulturalnog društva. Prema *Guidelines on Traveller Education in Primary Schools* (2002) interkulturalno obrazovanje definirano je kao ono čiji je cilj da **gaji uvjete za razvoj pluralizma u društvu** te da **podigne svijest djece o vlastitoj kulturi usporedno s prihvaćanjem činjenice da postoje jednako vrijedni drugi načini ponašanja i drugi vrijednosni sustavi** drugih kultura kako bi razvili poštovanje prema životnim stilovima različitim od svojih te mogli razumjeti i cijeliti jedni druge. Spajić-Vrkaš (1993) tome dodaje kako je potrebno što više razvijati osjećaj pripadnosti svojoj zajednici, ali i čovječanstvu u cjelini. Cilj je i poticanje djece da donesu informirane odluke i izbore (razumijevajući vrijednost jednakosti) te aktivno djeluju na prevenciju i suzbijanje predrasuda i diskriminacije poštujući i cijeneći sličnosti i razlike. Osim toga, važno je omogućiti svakom djetetu da zastupa samo sebe i artikulira svoju kulturu i povijest.

Interkulturalizam ne podrazumijeva samo prisustvo, «zajednički život», miješanje različitih kulturnih obrazaca, već **moćnost uspoređivanja ideja, mišljenja, poticanja na razmišljanje o razlikama etničke, religiozne, kognitivne, seksualne i svake druge prirode.** Interkulturalizam također znači i pružanje mogućnosti suočavanja, komunikacije, razmijene vrijednosti i međusobnog upoznavanja različitosti, odnosno dijalog između tih kultura u kojemu su prisutni susret, prožimanje, međusobno uvažavanje i bogaćenje različitih kultura bez obzira na etničku veličinu njezinih nositelja (Čačić-Kumpes, 2004, Ninčević, 2009). Jedna od najčešćih definicija jest da je to sustav i rezultanta brojnih formalnih, neformalnih i informalnih obrazovnih programa, kojima je cilj poštovanje i uzajamno razumijevanje među članovima različitih grupa.

Edukacija nije samo odraz društva već utječe i na njegov razvoj i zbog toga je **uloga škola u razvoju interkulturalnog društva nezamjenjiva.** Dok obrazovanje samo ne može dovesti do suzbijanja rasizma i poticanja interkulturalnih kompetencija, ono ipak ima važan doprinos u poticanju razvoja djetetovih interkulturalnih vještina, vrijednosti i znanja, budući ih **priprema za sudjelovanje u sve**

raznolikijem društvu. Važnost ovakvog obrazovanja za društvo Spajić- Vrkaš⁴ vidi u tome što ono nastoji razviti nove, tolerantnije oblike ponašanja ljudi u svakodnevnom životu, što uključuje i promjene u svijesti i stavovima ljudi. Također, očekuje se da pridonese daljnjem razvitku demokracije, zaštite ljudskih prava i temeljnih sloboda, boljem međusobnom razumijevanju i suradnji, slobodi, sigurnosti, miru i razoružanju u svijetu, jer stvara otvorenost ka drugim kulturama, kulturnim i interkulturnim znanjima, uključujući i kros-kulturna iskustva, a prije svega jedinstvenost i vrijednost svake kulture i njen doprinos čovječanstvu.⁵ Budući da se pokazalo kako različite skupine ljudi mogu međusobno "bolje" i kvalitetnije živjeti ako se bolje upoznaju i razumiju, tolerantno ujedine i pomažu, ovakav način obrazovanja temeljen na principima jednakosti, nediskriminacije, razumijevanja i poštivanja različitosti (IES) u potpunosti ide u tom smjeru.

Zbog svega toga, interkulturalna dimenzija odgoja i obrazovanja zahtjeva nove, drugačije pristupe nastavi, kurikulumu i pojedinačnim predmetima, pružajući poticaje za izbor sadržaja, nastavne strategije i realizaciju. Traži i istovremeno doprinosi promjeni školskog ozračja i međuljudskih odnosa (učenik - učenik, nastavnik - učenik) odnosno funkcioniranje škole kao istinske zajednice u kojoj učenici, nastavnici, ravnatelji, pedagozi, roditelji i drugi članovi škole međusobno surađuju na temelju zajedničke obrazovne vizije i uvjerenja, uzajamnog uvažavanja i potpore te spremnosti na kompromis.

Škole u kojima se njeguje osjećaj pripadnosti razrednoj, školskoj i lokalnoj zajednici a koja se temelji na ravnopravnosti i uvažavanju ljudskih prava svih uključenih, poticanju međusobne povezanosti i zajedničkih vrijednosti (Redding, 1991) maksimalno angažiraju sve raspoložive prilike za interkulturalni odgoj i obrazovanje.

Zadaci interkulturalnog obrazovanja su: usvajanje temeljnih znanja, razvoj sposobnosti, vještina i stavova u području interkulturalizma koje će, kroz direktnu konfrontaciju sa diskriminacijom, predrasudama i nejednakošću u školi i društvu, doprinjeti prihvaćanju različitosti, bez obzira na njihovo porijeklo i prirodu, kao i promicanje demokratskih vrednosti i ljudskih prava. Ishodi interkulturalnog obrazovanja trebale bi biti interkulturalne kompetencije svakog pojedinca u multikulturalnom društvu.⁶ Interkulturalno kompetentna (sposobna) osoba je ona koja je sposobna "vidjeti" odnos između različitih kultura, koja ima sposobnost medijacije, interpretacije, kritičkog i analitičkog razumijevanja svoje i tuđe kulture (Byram, 2000).

⁴ http://www.academia.edu/4742333/412567_398878_Interkulturalno_obrazovanje_ucitelja_-sto_i_kako_poucavati

⁵ Izazovi interkulturalizma i škola, Svetlana Kostovi i Jelana Đermanov

⁶ Izazovi interkulturalizma i škola, Svetlana Kostovi i Jelana Đermanov

Sljedom toga, interkulturalno obrazovanje ne može biti dodatak kurikulumu nego **kurikulum sam po sebi treba biti interkulturalan**, treba se odraziti u školskoj politici i praksama i u sadržaju kurikuluma. Iako nijedan predmet ne može izbjeći interkulturalni pristup, neki od njih su posebno pogodni za usvajanje znanja, formiranje stavova i vrijednosti koje su korisne za obrazovanje građanina interkulturalnog društva (povijest, zemljopis, jezici i književnost, umjetnost). Novost je to što takvo obrazovanje zahtijeva fokus na stvarnom svijetu i traži nove načine za razvijanje međuljudske i građanske kompetencije.

Rješenja se nalaze u promijenjenoj ulozi nastave i odgovornosti nastavnika u kojima učenici neće dobiti samo znanja i vještine potrebne za interkulturalno djelovanje, nego će biti osposobljeni da se u interakcijama s različitim kulturalnim manjinama odnose jednakopravno, da uvažavaju i poštuju kulture i običaje pripadnika kulturnih manjina. Svrha interkulturalnog obrazovanja nije poučavanje o različitim kulturama, nego dovođenje u suodnos nositelja različitih kultura. Nastava ima zadaću pružiti mladim ljudima stjecanje interkulturalnih kompetencija potrebnih za suodnose u novonastalim potrebama društva, a nastavnici su tu da svojim primjerom učenicima približe što je interkulturalnost.

Jedna od stvari potrebnih za interkulturalno obrazovanje je prepoznavanje važnosti i omogućavanja daljnjeg učenja materinjeg jezika važnog je zbog jezičnog, socijalnog i kognitivnog razvoja djeteta. Škola bi trebala koristiti svaku priliku da istakne jezične različitosti kao bogatstvo za školsku zajednicu. Potrebno je poticati roditelje da vježbaju i razgovaraju s djecom na njihovom materinjem jeziku. Također, škola može dati doprinos interkulturalnom okruženju koristeći znakove i natpise na zastupljenim jezicima polaznika škole, nastavnici se trude naučiti, znaju te koriste riječi odnosno fraze na jeziku manjine, a posebice tijekom nekih značajnih školskih događanja druga djeca i ostali članovi zajednice ohrabruju se i uključuju u pomaganje s prijevodima, i sl. Osim toga, važno je stalno imati na umu kako se interkulturalno obrazovanje treba širiti na lokalnu zajednicu i drušvo u cjelini, a najbolji način da se to učini je povezivanje školskih s društvenim i izvannastavnim aktivnostima i akterima. Bitan aspekt su edukacije usavršavanja nastavnika o interkulturalnom učenju. Programi stručnog usavršavanja trebaju imati dvije osnovne dimenzije:

- **dimenzija osvještavanja:** s obzirom na to da je riječ o višeslojnom pristupu, njega treba shvatiti kao dijalektički proces povezanosti njegovih imanentnih, višestrukih komponenti i pokušati nadrasti stereotipe, predrasude, dojmove i jednostrana gledišta. Treba poboljšati vlastita znanja o drugima i ojačati samosvijest pojedinca u grupi zahvaljujući mišljenjima osobe koja je pripadnik druge kulture;

- **odnosna (relacijska) dimenzija:** treba otkrivati istine, stjecati osobna iskustva, pristupati stvarnosti iz drugog ugla i surađivati sa drugima, razvijati horizontalne interakcije i komunikacije (u razredu, grupi), uspostaviti relaciju između učenja u školi i dječije okoline (obitelj, medija, slobodnih aktivnosti).

Programi stručnog usavršavanja nastavnika uključuju tri razine promatranja i istraživanja:

1. **opće-društvena razina:** riječ je o obrazovanju koje ima za cilj optimalnu integraciju u demokratsko društvo i zajednicu (obrazovanje o odnosima s drugima i odnosima prema neizbježnim konfliktima u multikulturalnim društvima);
2. **pedagoška razina:** razvoj sposobnosti, vještina, navika i kompetencija koje su neophodne svakom pojedincu da formira stavove prema drugim ljudima, različitim kulturama u svom okruženju i objektivan stav prema vlastitom narodu, grupi i kulturi;
3. **didaktička razina:** pristup sadržajima sa stanovišta polimetodizma, uključivanja različitih nastavnih strategija i sustava, kao i različitih neformalnih oblika i institucija obrazovanja. Pošto su neki nastavni predmeti pogodni za interkulturalni pristup (povijest, zemljopis, jezici i književnost, umjetnost), ni jedan sadržaj ni nastavni predmet ne treba proglasiti a priori interkulturalnim.⁷

Zaključno, prednosti interkulturalnog obrazovanja za svu djecu uključuju sljedeće:

- potiče djetetovu znatiželju o kulturnim i socijalnim razlikama,
- pomaže djetetu da razvija maštu normalizirajući razliku,
- pomaže djetetu da razvija kritičko razmišljanje omogućujući mu da dobije različite perspektive i preispituje vlastite kulturne prakse,
- pomaže djetetu da razvija osjetljivost, te pomaže u sprečavanju rasizma
- pomaže djetetu da razumije vlastitu i druge kulture
- dvosmjerno djeluje na pripadnike većinske i drugih kultura otvarajući prostor za razvijanje kulturnog pluralizma i demokratske školske klime ozračja škole

⁷ Izazovi interkulturalizma i škola, Svetlana Kostovi i Jelana Đermanov

DEMOGRAFSKI OKVIR REPUBLIKE HRVATSKE

Republika Hrvatska ima površinu od 56 594 kvadratnih kilometara te prema popisu stanovništva iz 2011. godine broji **4 284 889 stanovnika**, što s obzirom na ranije popise stanovništva pokazuje smanjenje stanovništva (depopulaciju). Od ukupnog broja stanovnika, **3 874 321** osobe su **hrvatske nacionalnosti**, što čini 90,42 % populacije; dok su ostali stanovnici: **Srbi, pripadnici ostalih nacionalnih manjina, narodi Europe (bez „Muslimana“), narodi Afrike, narodi Južne Amerike, narodi Sjeverne i Srednje Amerike, narodi Australije, N. Zelanda i Oceanije, narodi Azije, ostala izjašnjavanja, nacionalno neopredjeljeni, izjašnjavanje na temelju regionalne pripadnosti i osobe nepoznate nacionalnosti.**

Nakon rata, Hrvatska je imala pozitivan rast migracije (prema Tablici 1), ali on stagnira 90-ih godina kada dolazi do nagle emigracije Hrvatskih Srba izbjeglica i regularne radne emigracije iz Hrvatske. Također dolazi i do povratka dijaspe, koji su po principu *ius sanguinis* "pozvani" u hrvatsko državljanstvo (Štiks, 2006). Od 2001. do 2008. Hrvatska ima pozitivan migracijski neto, iako statistički podaci o emigraciji tisuća "odljeva mozgova" nisu inkorporirani u ove brojke zbog poteškoće statističkog praćenja "odljeva mozgova".

Tablica 1 – Migracijski neto i stranci migranti u Hrvatskoj 1996.-2011.

	Imigracija u Hrvatsku	Emigracija iz Hrvatske	Migracijski neto	Stranci imigranti (ukupno)*	Stranci imigranti (u postocima)
1996.	44 596	10 027	34 569	n/a	
1997.	52 343	18 531	33 812	n/a	
1998.	51 784	7 592	44 192	n/a	
1999.	32 910	14 285	18 625	n/a	
2000.	29 385	5 953	23 432	n/a	
2001.	24 415	7 488	16 927	2 159	8,8
2002.	20 365	11 767	8 598	1 997	9,8
2003.	18 455	6 534	11 921	2 100	11,4
2004.	18 383	6 812	11 571	1 526	8,3
2005.	14 230	6 012	8 218	856	6,0
2006.	14 978	7 692	7 286	1 034	6,9

2007.	14 622	9 002	5 620	918	6,3
2008.	14 541	7 488	7 053	2 016	13,9
2009.	8 468	9 940	- 1 472	847	10,0
2010.	4 985	9 860	- 4 875	809	16,2
2011.	8 534	12 699	- 4 165	3809	44,7
Ukupno 2001-11	161 976	95 294	66 682	18 076	11,2

* Imigranti isključeni iz hrvatskog državljanstva

Unatoč porastu broja imigranata koji dolaze u Hrvatsku, 2009. godine broj stranih državljana koji su uselili u Hrvatsku se smanjio za 58%. Iz Tablice 1. vidljivo je da strani državljanji predstavljaju mali udio ukupnog broja migranata u zadnjih 15 godina (11.2%), ali od 2010. se taj postotak povećava.

Gregurović i Župarić-Iljić ističu kako Hrvatska ima specifičnu geostratešku poziciju što je čini „istovremeno srednjoeuropskom te južnoeuropskom zemljom na kojoj se presijecaju putovi iz smjera europskog juga, jugoistoka i istoka u smjeru zapada i sjevera. Takav položaj, pored ostalih čimbenika, velikim je dijelom utjecao da u Hrvatskoj dođe do **formiranja višetničkih, multikonfesionalnih i plurikulturnih društava sastavljenih od autohtone i doseljene populacije**“ (Gregurović i Župarić-Iljić, 2013: 42).

Prema podacima (na dan 31.12.2013. godine) Ministarstva unutarnjih poslova u Republici Hrvatskoj borave državljani Europskog gospodarskog prostora (EGP) i državljani trećih zemalja, na privremenom boravku i na stalnom boravku⁸. Od toga je **5342 državljana EGP s važećim privremenim boravkom** (najviše ih dolazi iz Slovenije, Njemačke, Italije, Austrije, Velike Britanije, Francuske, Poljske, Mađarske itd.). **Državljana EGP na odobrenom stalnom boravku ima 4963** (najviše ih dolazi iz Njemačke, Slovenije, Italije, Austrije, Velike Britanije, Poljske, Nizozemske itd.). **Državljana trećih zemalja s važećim privremenim boravkom ima 8593** (najviše ih dolazi iz Bosne i Hercegovine, Srbije, Kosova, Makedonije, Kine, Rusije, SAD-a, Ukrajine, itd.). Dok **državljana trećih zemalja na odobrenom stalnom boravku ima 10 113** (najviše ih dolazi iz Bosne i Hercegovine, Srbije, Makedonije, Kosova, Kine, SAD-a, Rusije, itd.).

MEĐUNARODNI ZAKONODAVNI OKVIR U POGLEDU INTERKULTURALNOG OBRAZOVANJA

⁸ <http://www.mup.hr/main.aspx?id=172024>

U mnogim međunarodnim dokumentima nalazimo istaknutu važnost poštivanja vrijednosti interkulturalizma, među kojima je zasigurno najznačajnija **Opća deklaracija o ljudskim pravima** (Ujedinjeni narodi, 1948.) koja u članku 26. navodi da „Odgoj i obrazovanje mora biti usmjereno punom razvoju ljudske osobe i jačati poštivanje ljudskih prava i temeljnih sloboda. Ono mora promicati razumijevanje, snošljivost i prijateljstvo među svim narodima, rasnim ili vjerskim grupama te podupirati djelatnost Ujedinjenih naroda na održanju mira“. Gotovo identične odredbe nalazimo i u **Međunarodnom paktu o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima** (članak 13., stavak 1.) te UNESCO-ovoj **Konvenciji protiv diskriminacije u obrazovanju** (članak 5.).

U **Međunarodnoj konvenciji o ukidanju svih oblika rasne diskriminacije (UN, 1966.)** nekoliko odredbi propisuje obvezu država članica da zabrane i ukinu rasnu diskriminaciju u svim njenim oblicima te da jamče pravo svakome na jednakost pred zakonom bez razlike na rasu, boju ili nacionalno ili etničko porijeklo, naročito u pogledu uživanja prava na obrazovanje i stručno osposobljavanje. Također, obveza se odnosi i na poduzimanje hitnih i efikasnih mjera, naročito u nastavi, odgoju, kulturi i informacijama u svrhu borbe protiv predrasuda koje vode rasnoj diskriminaciji i potpomaganju razumijevanja, tolerancije i prijateljstva među narodima, rasnim ili etničkim grupama, kao i unaprjeđenje ciljeva i principa UN-a.

Konvencija o pravima djeteta (UN, 1989.) propisuje kako države potpisnice trebaju osigurati da svi članovi društva imaju pristup obrazovanju te da obrazovanje djeteta treba usmjeriti prema: “poticanju poštivanja djetetovih roditelja, njegova kulturnog identiteta, jezika i vrednota, nacionalnih vrednota zemlje u kojoj dijete živi i zemlje iz koje potječe te poštivanje civilizacija koje se od njega razlikuju.“ Ovako formulirane obveze u potpunosti odgovaraju ciljevima i svrsi interkulturalnog obrazovanja i temelj su razvoja interkulturalnih društava.

Međunarodna konvencija o zaštiti prava svih radnika migranata i članova njihovih obitelji također naglašava važnost obrazovanja u integraciji migrantskih radnika i njihovih obitelji u državama zaposlenja, a **Deklaracija o pravima osoba koje pripadaju nacionalnim ili etničkim, vjerskim i jezičnim manjinama** promiče važnost razumijevanja između manjina i lokalnog stanovništva te drugih aktera društva kroz obrazovanje.

UNESCO-ove **Preporuke o obrazovanju za međunarodno razumijevanje, suradnju i mir i obrazovanje o ljudskim pravima i temeljnim slobodama**⁹ u trećem dijelu počinju osvrtom na članak 26. Opće deklaracije te se navodi niz smjernica za obrazovne politike. Jedno od tih načela je razumijevanje i poštivanje svih naroda, njihovih kultura, civilizacija, vrijednosti i načina života, uključujući i domaće etničke kulture i kulture drugih naroda. Veze s interkulturalnim obrazovanjem se

⁹ Opća konferencija UNESCO-a, 1974.

također mogu naći u članku 17. koji propisuje da bi zemlje članice UNESCO-a trebale promicati, na različitim stupnjevima i u različitim vrstama obrazovanja, učenje različitih kultura, njihovih uzajamnih utjecaja i načina života, kako bi omogućile uzajamno poštivanje razlika među njima.

Prema **Deklaraciji o rasi i rasnim predrasudama**¹⁰ države imaju odgovornost osigurati da su obrazovni resursi svih zemalja usmjereni na borbu protiv rasizma te u tu svrhu, države trebaju poduzeti sve odgovarajuće mjere, uključujući i izradu zakona.

Vijeće Europe u **Europskoj konvenciji o ljudskim pravima** također prepoznaje važnosti i propisuje poštovanje prava roditelja na odabir obrazovanja djeteta "i poučavanje u skladu sa svojom religijom i filozofskim uvjerenjima". Vijeće Europe je već dugi niz godina vrlo aktivno u promicanju poučavanja ljudskih prava. Od 1978. Odbor Ministara redovito usvaja preporuke o ovoj temi. Ova praksa je započela s Rezolucijom o poučavanju ljudskih prava u školskim kurikulumima i ustanovama za osposobljavanje. Slijedili su Deklaracija o nesnošljivosti -prijetnja demokraciji (promicanje svijesti o zahtjevima ljudskih prava i obvezama u demokratskom društvu, a osim obrazovanja za ljudska prava, poticati stvaranje ozračja aktivnog razumijevanja i poštovanja kvaliteta i kultura drugih), preporuke o Drugoj generaciji migranata (promicanje obrazovanja i kulturnog razvoja druge generacije migranata djelujući u bilateralnoj suradnji sa zemljom porijekla), te preporuke da vlade prepoznaju važnost interkulturalnog obrazovanja kao elementa obrazovanja u cjelini. Da bi se ostvario taj cilj, Odbor Ministara donio je preporuku o obuci nastavnika „Obrazovanje za interkulturalno razumijevanje“, (osobito u kontekstu migracija). Okvirna konvencija za zaštitu nacionalnih manjina (u članku 6.) propisuje da države moraju poticati duh snošljivosti i međukulturnog dijaloga s ciljem promicanja uzajamnog poštovanja i razumijevanja među svim osobama koje žive u zemlji (a ne samo između pripadnika različitih manjina). Članak 12. navodi da obrazovni sustav u zemlji može biti prikladan forum za ostvarenje tih ciljeva.

ZAKONODAVNI OKVIR RH U POGLEDU INTERKULTURALNOG OBRAZOVANJA

Republika Hrvatska ne propisuje interkulturalno obrazovanje unutar zasebnih zakonskih okvira, ali se neki preduvjeti za njegov razvoj mogu pronaći u zakonima i drugim dokumentima koji uređuju razna druga područja.

Ustav RH kao temeljni dokument koji uređuje društvo Republike Hrvatske propisuje **načelo jednakosti svih građana** pred zakonom. To načelo konkretno ističe da svatko u Hrvatskoj ima prava i slobode neovisno o **rasi, boji kože, spolu, jeziku, vjeri, političkom ili drugom uvjerenju, nacionalnom ili socijalnom podrijetlu**, imovini, rođenju, naobrazbi, društvenom položaju ili drugim osobinama (članak 14.). Ustav također nalaže kako je država dužna štititi znanstvena, **kulturna** i umjetnička

¹⁰ Opća konferencija UNESCO-a, 1978.

dobra kao duhovne narodne vrednote (članak 69.). Ova obilježja itekako uvjetuju važnost postojanja interkulturalnog obrazovanja, jer da bi ove odredbe bile prepoznate kod članova društva važno je da su oni upoznati sa postojanjem „različitih“ odnosno upoznati sa svim normativima koji egzistiraju u društvu.

Ustavni zakon o pravima nacionalnih manjina prepoznaje etničku i multikulturalnu raznolikost kao doprinos promicanju razvoja Republike Hrvatske, uz važnost duha razumijevanja, uvažavanja i tolerancije (članak 3.).

Prema **Zakonu o azilu**, tražitelj azila, azilant i stranac pod supsidijarnom zaštitom imaju pravo na osnovno i srednje školovanje, slobodu vjeroispovijesti i vjerskog odgoja djece. Azil je zaštita kojom se ostvaruje ustavna odredba o pružanju utočišta izbjeglici u RH, na temelju odluke nadležnog tijela .

Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi propisuje određene obaveze državih institucija kada su u pitanju djeca koja u RH borave na temelju sljedećih statusa: tražitelj azila, azilant, stranac pod supsidijarnom zaštitom, stranac pod privremenom zaštitom i član obitelji radnika koji je državljanin države članice EU. Djeca koja u RH uživaju status međunarodne zaštite (azil, supsidijarna zaštita, privremena zaštita, traženje azila) nemaju zakonom osigurano pravo na stjecanje znanja iz materinskog jezika i kulture države svog porijekla. Ona su izuzeta iz članka 44. ovog zakona. Potporu nastave materinskog jezika i kulture države podrijetla učenika dužan je osigurati ured državne uprave, odnosno Gradski ured (u skladu s mogućnostima i u suradnji s osnivačima škola i državom podrijetla učenika). Prema Zakonu o azilu RH je dužna štiti identitet osoba i ne stupati u kontakt s državnim tijelima od kojih je osoba koja traži azil pobjegla. Slijedom navedenog državne institucije bi trebale pronaći drugi način da ovim pojedincima i djeci ipak omogući da stječu znanja iz materinskog jezika i kulture države porijekla, ukoliko oni iskažu potrebu za time. Za djecu državljanina države članice Europske unije koji obavlja ili je obavljao samostalnu djelatnost, odnosno koji je zaposlen ili je bio zaposlen na području Republike Hrvatske zakon propisuje pravo na stjecanje znanja iz materinskog jezika i kulture države svojeg podrijetla (članak 44.).

Djeca državljanina država članica EU i djeca koja u RH borave na temelju statusa tražitelja azila, azilanta, stranca pod supsidijarnom zaštitom ili stranca pod privremenom zaštitom imaju pravo na osnovno i srednje obrazovanje kao i hrvatski državljani te se upisuju u školske ustanove u Hrvatskoj pod istim uvjetima kao i hrvatski državljani (članak 45.). Djeci strancima koji nezakonito borave u RH omogućit će se pohađanje nastave u osnovnom obrazovanju ako su smješteni u Prihvatnom centru za strance, ako im je prisilno udaljenje privremeno odgođeno ili im je određen rok za povratak, tijekom trajanja roka (članak 46.).

Zakon ističe **djecu koja nedostatno poznaju hrvatski** (a imaju pravo školovanja u RH) i **djecu koja su članovi obitelji radnika koji je državljanin države članice Europske unije** (a imaju pravo boravka na

području RH)¹¹. Takvoj djeci škole su dužne pružiti posebnu pomoć na način da organiziraju individualne i skupne oblike neposrednog odgojno-obrazovnog rada (kao pripremna i dopunska nastava) koji tim učenicima omogućuje učinkovito svladavanje hrvatskog jezika i nadoknadu nedovoljnog znanja u pojedinim nastavnim predmetima. **Pripremna nastava**¹² podrazumijeva intenzivno učenje hrvatskog jezika tijekom najviše jedne nastavne godine, a provodi se u školi koju utvrđuje ured državne uprave. Pošto učenik koji pohađa pripremnu nastavu nedostatno poznaje hrvatski jezik, on može u manjem opsegu pohađati sate redovite nastave u školi u koju je upisan. Najčešće su to oni nastavni predmeti kod kojih slabije znanje hrvatskog jezika nije prepreka za praćenje nastave. **Dopunska nastava** organizira se izvan redovite nastave iz onih nastavnih predmeta za koje postoji potreba kod učenika. Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta propisuje programe i način provedbe ove vrste programa, i osposobljava učitelje i nastavnike koji ih provode.

Zakon o umjetničkom obrazovanju propisuje pravo takve vrste obrazovanja svakome pod jednakim uvjetima bez obzira na rasu, boju kože, spol, jezik, vjeru, političko ili drugo uvjerenje, nacionalno ili socijalno podrijetlo, imovinu, rođenje, društveni položaj, invalidnost, seksualnu orijentaciju i dob, prema njegovim sposobnostima¹³. Djeca državljana država članica Europske unije imaju pravo na pristup umjetničkom obrazovanju pod istim uvjetima kao i hrvatski državljani. Smatramo kako bi trebalo istaknuti da djeca koja imaju reguliran status u RH na temelju međunarodne zaštite također trebaju imati jednak pristup obrazovanju kao i hrvatski državljani. Njihovim izostavljanjem vidljiv je nejednak i nepravedan tretman.

Umjetničko obrazovanje kao jedan od svojih ciljeva izdvaja razvoj kulturnog izražaja s obzirom na tradiciju i kulturnu autohtonost, nacionalno i civilizacijsko kulturno i umjetničko okruženje¹⁴; te razvoj sposobnosti doživljavanja i razumijevanja likovnih, glazbenih, dramskih i drugih djela **nacionalne, europske i svjetske kulture**. Također ističe da je važno razvijati sposobnost povezivanja umjetničkih djela s društvenom sredinom i povijesnim okolnostima. Načela umjetničkog obrazovanja su usklađivanje s potrebama nacionalnog i civilizacijskog kulturnog i umjetničkog okruženja tradicije i autohtonosti, osobnim potrebama i sklonostima te potrebama kulturnih politika i tržišta rada.

Zakon o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju ističe da je zadaća visokih škola i veleučilišta stručno visoko obrazovanje te umjetnička i stručna djelatnost **u skladu s potrebama zajednice u kojoj djeluju**¹⁵. Sveučilišta su obrazovne ustanove koje povezivanjem znanstvenog istraživanja, umjetničkog stvaralaštva, studija i nastave razvijaju znanost, struku i umjetnost, obavljaju sljedeću

¹¹ Članak 43. **Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi**

¹² Odluka o programu hrvatskoga jezika za pripremnu nastavu za učenike osnovne i srednje škole koji ne znaju ili nedovoljno poznaju hrvatski jezik - <http://www.propisi.hr/print.php?id=11512>

¹³ Članak 3. Zakona o umjetničkom obrazovanju

¹⁴ Članak 4.

zadaću: pripremaju studente za obavljanje profesionalnih djelatnosti na temelju znanstvenih spoznaja i metoda kao i umjetničkih vrijednosti, obrazuju znanstveni i umjetnički podmladak, sudjeluju u ostvarivanju **društvenih interesa studenata** te **promiču međunarodnu**, posebice europsku **suradnju** u visokom obrazovanju te znanstvenoj i umjetničkoj djelatnosti.

Zakon omogućuje povezivanje prakse, znanosti, umjetnosti i visokog obrazovanja kroz organizacije ili unutarnje organizacijske cijeline¹⁶. U takvim organizacijama mogu sudjelovati studenti (inženjerijski biro, radionice, pravni centri, centri za socijalni rad i drugu pomoć građanima, veterinarske i druge ambulante, sveučilišne i/ili kliničke bolnice, pokušališta, proizvodni centri, turističke i slične organizacije, studiji, umjetnički sastavi, galerije, radio i TV postaje i drugo), što omogućuje onim studentima koji imaju interes u promicanju interkulturalnosti, da to učine kroz ove mehanizme.

Pravilnik o načinu provođenja programa i provjeri znanja tražitelja azila, azilanata, stranaca pod privremenom zaštitom i stranaca pod supsidijarnom zaštitom, radi pristupa obrazovnom sustavu Republike Hrvatske osigurava ovim skupinama (maloljetnom tražitelju azila, azilantu, strancu pod supsidijarnom zaštitom i strancu pod privremenom zaštitom) predškolsko, osnovno, srednje i visoko obrazovanje, pod jednakim uvjetima kao i hrvatskim državljanima¹⁷. Pravilnik također propisuje organiziranje učenja hrvatskog jezika, povijesti i kulture Republike Hrvatske za tražitelja azila koji je maloljetan, azilanta, stranca pod privremenom zaštitom i stranca pod supsidijarnom zaštitom. Program takve vrste učenja donosi Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta. Za učenike osnovne škole obrazovne ustanove dužne su organizirati učenje hrvatskog jezika po programu učenja hrvatskog jezika u razrednoj nastavi u razdoblju od tri do šest mjeseci. Pravilnik također spominje individualne i/ili skupne oblike odgojno-obrazovnog rada kada se radi o učinkovitoj integraciji učenika u obrazovni sustav RH, radi bržeg svladavanja hrvatskog jezika i drugih nastavnih predmeta. Ovi oblici odgojno-obrazovnog rada mogu biti vrlo korisni modeli interkulturalne razmjene učenika; kako učenika stranaca, tako i učenika koji već jesu dio obrazovnog sustava RH. To svakako mora biti dvosmjernan proces učenja u koji su uključene obje strane.

Migracijska politika Republike Hrvatske za razdoblje 2013. - 2015. godine propisala je dvije mjere koje se direktno tiču interkulturalnog obrazovanja:

- a) Aktivnosti koje podižu javnu svijesti o različitim aspektima i uzročno-posljedičnim pojavama migracijskih kretanja putem medijskih i javnih kampanja i putem obrazovanja o ljudskim pravima. Ova mjera trebala bi se provoditi kontinuirano, njen nositelj je Vladin Ured za ljudska prava i prava nacionalnih manjina, a u njoj provedbi sudjeluju ministarstva

¹⁵ Članak 3.

¹⁶ Članak 66.

¹⁷ Članak 2. Pravilnika.

nadležna za obrazovanje, zdravlje, socijalnu politiku, rad, kulturu, stanovanje, unutarnje poslove, vanjske poslove, Državni ured za Hrvate izvan Republike Hrvatske, jedinice lokalne samouprave, znanstvene institucije, Hrvatski crveni križ i civilni sektor.

- b) Provedba Nastavnog plana i programa hrvatskog jezika za osobe starije od 15. godina na razini svih županija, koja se provodi kontinuirano. Nositelji ove mjere su uredi državne uprave u županijama, pučka otvorena učilišta, osnovne škole i druge ustanove koje imaju odobrenje za izvođenje programa osnovnog obrazovanja odraslih. U provođenju mjere također sudjeluju ministarstvo nadležno za socijalnu politiku, ministarstvo nadležno za obrazovanje i ministarstvo nadležno za unutarnje poslove.

Akcijski plan za uklanjanje prepreka u ostvarivanju pojedinih prava u području integracije stranaca u hrvatsko društvo za razdoblje 2013. – 2015. godine donijela je Radna skupina za operativnu provedbu zadaća Stalnog povjerenstva za provedbu integracije stranaca u hrvatsko društvo. Ovaj dokument ističe kako je važno da se stranci osjećaju sigurno, samouvjereno i dobrodošlo, jer će jedino tada biti u mogućnosti ulagati u novo društveno okruženje i doprinijeti tom istom društvu. Smatra se da je od presudne važnosti promicati interkulturalizam, različitost te potrebu suzbijanja rasizma i ksenofobije, što podrazumijeva izobrazbu stručne ali i šire javnosti. *Integracija stranaca u hrvatsko društvo podrazumijeva osiguravanje njihovog ravnopravnog statusa u gospodarskom, društvenom i kulturnom životu u odnosu na hrvatske državljane, s posebnim naglaskom na područje obrazovanja, rada, zapošljavanja te stanovanja, u cilju ostvarenja trajnog statusa boravka i državljanstva.*

Ističemo dvije mjere koje se odnose na sferu obrazovanja:

- a) **Koordinirati uključivanje tražitelja azila, azilanata, stranaca pod supsidijarnom zaštitom, povratnika i stranaca u odgojno – obrazovne ustanove zbog učenja hrvatskog jezika.** Ova mjera planirana je za 2014. godinu. Nositelji mjere su uredi državne uprave u županijama, pučka otvorena učilišta, osnovne škole i druge ustanove koje imaju odobrenje za izvođenje programa osnovnog obrazovanja odraslih. Nositelji su Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta, Ministarstvo unutarnjih poslova i Ministarstvo socijalne politike i mladih, Hrvatski zavod za zapošljavanje.
- b) **Osigurati trajno stjecanje socijalne i građanske kompetencije u sustavu redovitog osnovnoškolskog i srednjoškolskog obrazovanja** - mjera se provodi kontinuirano, u suradnji Ministarstva znanosti, obrazovanja i sporta i Agencije za odgoj i obrazovanje.

Interkulturalizam je uveden u **Nacionalni okvirni kurikulum za predškolski odgoj i obrazovanje te opće obvezno i srednjoškolsko obrazovanje** (2010) kao kurikulumsko načelo i sastavnica je jedne od

šest strukturnih dimenzija Kurikuluma kao i međupredmetnog područja *Građanskog odgoja i obrazovanja*, te u okviru ishoda učenja pojedinih nastavnih predmeta.

Kurikulum građanskog odgoja i obrazovanja važan je dokument za doprinos interkulturalnom obrazovanju te smatramo kako se njegovim uvođenjem u obrazovne ustanove može puno učiniti po tom pitanju. Kurikulum još nije službeni dokument odnosno još je u fazi testiranja kroz eksperimentalnu provedbu u 12 škola u RH, no smatramo da je važno istaknuti i njegov prijedlog. Kurikulum ističe kako današnji svijet odlikuje globalno tržište i kulturno pluralna društva. Pokretačka snaga su informirani, visokoobrazovani, kreativni i motivirani građani. A ključni čimbenik formiranja takvih građana su odgoj i obrazovanje. Ključnim ističe **stvaranje kompetencija**; što je višedimenzionalna i transferalna kvaliteta djelovanja koja uključuje znanja, vještine, vrijednosti, stavove, osobine ličnosti, motivaciju i obrasce ponašanja. Važno je planirati sadržaj fokusirati na **ishode**. Jedan od očekivanih ishoda su stečene vještine učenika da se uspješno nose sa složenim izazovima života u RH i izvan nje. Važan je individualizirani pristup koji ne znači individualno učenje, nego **društveni proces koji oblikuje pojedinca i razred kao cjelinu**. „Ono je rezultat dinamičnog, interaktivnog i kumulativnog procesa, koji uključuje suradnju, ali i nadmetanje određeno zajedničkim pravilima, individualno izlaganje i raspravu, asertivnost i pregovaranje te dokazivanje, vrednovanje i zaključivanje, što znači da individualna i socijalna dimenzija učenja moraju biti vidljive u određivanju ishoda učenja i vrednovanju postignuća učenika“¹⁸.

NEKI PRIMJERI ŠKOLA/FAKULTETA U RH KOJI PRAKTICIRAJU INTERKULTURALNI PRISTUP

1) NOVA ŠKOLA

Nova škola je mogući, alternativni model obrazovanja postojećim segregirajućim modelima u **Vukovarsko-srijemskoj županiji** (model su razvili u suradnji Nansen dijalog centar i Agencija za odgoj i obrazovanje RH, podružnica Osijek). Ovaj model dotiče se školovanja nacionalnih manjina u RH, no smatramo kako bi se isti pristup mogao primjeniti i na djecu strance koji su dio redovnog obrazovanja u Hrvatskoj.

Vukovarsko-srijemska županija prostor je postratnih, podijeljenih zajednica u kojem funkcionira segregirani sustav. Podijeljenost je izražena do te mjere da djeca različitih nacionalnosti idu u različite smjene ili koriste određene dijelove zgrade, posebne ulaze, biraju stranu hodnika kojom hodaju, a sve to kako ne bi susreli one “druge”. Istraživanje vršeno o kvaliteti školovanja u Vukovaru¹⁹ pokazalo

¹⁸ Kurikulum građanskog odgoja i obrazovanja, str. 5

¹⁹ <http://ndcosijek.hr/pdf/istrazivanje.pdf>

je da 71,4% svih roditelja u Vukovaru (bez obzira na nacionalnost) nezadovoljno načinom na koji je uređeno pitanje školstva za pripadnike nacionalnih manjina u Vukovaru.

Opći kurikulum nove škole važnim ističe slijedeće vrijednosti: prihvaćanje i poštovanje drugih, prihvaćanje različitosti, inkluzivnost, solidarnost, načela jednakih mogućnosti, nenasilja i mirne koegzistencije. Kurikulum Nove škole uvodi **predmet „Kulturna i duhovna baština zavičaja“** (KDBZ), te učenje materinskih jezika kao jezika zavičaja. Predmet „Kulturna i duhovna baština zavičaja“ ponuđen je školama u istočnoj Slavoniji i Baranji u okviru trogodišnjeg pilot-projekta: OŠ Franjo Tuđman Beli Manastir, OŠ Markušica i OŠ Blage Zadre Vukovar (2007-2010). Programske aktivnosti sve tri godine provodile su se u okvirima zadanih tematskih cjelina, zajedničkih za sve tri škole: Vjerska obilježja i narodni običaji, Obrti i specifični proizvodi zavičaja, Razvoj Arhitekture, Značajne osobe zavičaja, Jezici i pisma zavičaja, Migracije, Povijest i mitologija zavičaja, Umjetnost zavičaja - kroz projektnu i terensku nastavu te u vidu kreativnih radionica, posjeta muzejima, ustanovama, te umrežavanje škola. Od 2010. u projekt je uključeno devet škola u regiji istočne Hrvatske (OŠ Blage Zadre Vukovar, OŠ Siniše Glavaševića Vukovar, OŠ Nikole Andrića Vukovar, OŠ Markušica, OŠ Franjo Tuđman Beli Manastir, OŠ Popovac i OŠ Zmajevac, OŠ Negoslavci i OŠ Mirkovci), koje provode KDBZ kao izvannastavnu aktivnost.

Nova škola prepoznata je kao pozitivna i kvalitetna alternativa među organizacijama koje se bave ljudskim i dječjim pravima, izgradnjom mira, te među tijelima koja se bave pitanjima socijalne inkluzije. Osim toga, prepoznata je kao primjer dobre prakse u interkulturalnim sredinama s ciljem pomaganja manjini i većini da razvijaju vlastite identitete u međusobnoj interakciji.

2) PROJEKT VRŠNJAČKE POMOĆI PRI UČENJU FIZIKE

Projekt vršnjačke pomoći model je koji je razvio i predložio nastavnik fizike i matematike Branimir Lukić zaposlen u IV. Gimnaziji, Zagreb – koja provodi program dvojezične nastave: predaje fiziku i matematiku paralelno na njemačkom i hrvatskom jeziku. Ideja je proizašla iz volonterskog angažmana u koji je nastavnik bio uključen, a odnosio se na volonterske instrukcije za mladića Ahmeda koji u Hrvatskoj boravi u statusu azilanta.

Ahmed pohađa prvi razred srednje stručne škole, koja uključuje i trogodišnji program fizike. Prvi razred pohađa drugi put. Prvu godinu je samo slušao nastavu, bez ocjenjivanja, radi savladavanja jezika (ne pohađa posebni tečaj hrvatskog jezika). Ove godine je nakupio niz negativnih ocjena iz matematike i fizike. Zbog tog projekt vršnjačke pomoći predlaže korištenje metoda vršnjačkog učenja kako bi Ahmed savladao program prvog razreda, s dodatnim korisnim efektima za njega i učenike koji mu pomažu.

Nakon mjesec dana poučavanja (2 sata tjedno) kroz individualne instrukcije s nastavnikom, utvrđeno je da Ahmed ne barata potrebnim rječnikom iz matematike i fizike na hrvatskom jeziku, premda nema većih problema s matematičko-logičkim razmišljanjem. Utvrđeno je da mu nedostaje adekvatni rječnik apstraktnih pojmova i na materinjem jeziku. U osnovnoj školi je pohađao predmet koji objedinjuje tri znanosti (kemiju, biologiju, fiziku), te mu za savladavanje srednjoškolskog gradiva najvjerojatnije nedostaje osnovni pojmovni aparat koji se razvija u redovnom osnovnoškolskom programu u Hrvatskoj. Projekt nije odobren od strane školskog vijeća za školsku godinu 2013/2014, ali će ga nastavnik ponovno predložiti u nadolazećoj 2014/2015 školskoj godini.

Predloženi projekt predlaže nadogradnju postojećih instrukcija s nastavnikom metodama vršnjačke pomoći, te se sastoji od dva dijela:

- poučavanje osnovnoškolskog gradiva fizike koje provode učenici gimnazije,
- izradu pojmovnog rječnika iz matematike i fizike koji pripremaju učenici gimnazije.

Projekt vršnjačkog poučavanja ističemo kao vrlo dobar primjer prakse koji osim izravne koristi za učenike, doprinosi i interkulturalnom obrazovanju. Koristi projekta su sljedeće:

- dodatno utvrđivanje gradiva fizike,
- proširenje rječnika na njemački jezik će razviti vokabular potreban u praćenju nastave u dvojezičnom programu,

Trajanje programa: 3 mjeseca, subotom, s početkom nakon odobrenja Školskog odbora

Prostor: IV. gimnazija ili Centar za mirovne studije, ovisno o dostupnosti prostora

3) MEĐUNARODNI VOLONTERSKI KAMPOVI

Međunarodni volonterski kampovi su oblik kratkoročnog volontiranja u zajednici u trajanju od deset dana do četiri tjedna u kojoj sudjeluje grupa od 5 do 20 volontera. Smatramo kako međunarodni volonterski kampovi kroz metode informalnog obrazovanja mogu također mnogo doprinjeti interkulturalizmu. Opći ciljevi međunarodnih volonterskih kampova su **razbijanje predrasuda i stereotipa, unapređivanje tolerancije i razumijevanja među ljudima, stvaranje kontakata između sudionika iz inozemstva i lokalnog stanovništva, bolje razumijevanje naroda i kultura, te doprinos izgradnji interkulturalnih prijateljstava i mira.**

Svaki volonterski kamp ima i konkretan cilj ili zadatak koji se treba ispuniti za vrijeme njegova trajanja, primjerice uređenje škole prije nove školske godine, organiziranje aktivnosti za izbjeglice, rad s djecom i starijima, uređivanje okoliša i sl.

Do kraja 2011. Volonterski centar Zagreb s partnerima organizirano je 142 volonterskih kampa u 48 zajednica širom Hrvatske – od Vukovara na istoku do poluotoka Pelješca na jugu te u Slatini, Kuterevu, Zaboku, Supetru na Braču... i brojnim drugim manjim i većim mjestima između njih.

Do kraja 2011. u kratkotrajnim međunarodnim razmjenama je sudjelovalo ukupno **2802 volontera**. Na kampovima u Hrvatskoj sudjelovalo je 1601 međunarodnih volonterki iz 20-ak zemalja svijeta, a na međunarodnim kampovima u inozemstvu 1201 volonterke iz Hrvatske. Smatramo kako bi poticanje djece i mladih da se prijave na ove kampove uvelike doprinjelo duhu interkulturalizma i njegovih vrijednosti, upravo zbog direktnih iskustava mladih: „Jedno od najvažnijih iskustava koje sam ovdje doživjela jest ono da kad želim da se nešto dogodi, moram sama poduzeti sve da se to i ostvari, moram se mrdnuti podalje od onog raširenijeg pasivnog stava prema aktivnostima i stvaranju.“²⁰

4.) Projekt interkulturalno obrazovanje kroz osobne povijesti: Pedagoško-filmska radionica za srednjoškolce iz Vukovara i Belog Manastira

“**Interkulturalno obrazovanje kroz osobne povijesti**“ je projekt koji provodi **Nansen dijalog centar Osijek** te nezavisna **produkcija Fade In** iz Zagreba, a cilj mu je obrazovanjem, kroz filmski medij, promicati kulturnu različitost i jačati suradnju mladih svih nacionalnih pripadnosti. Kroz radionice su srednjoškolci imali priliku steći osnovne vještine snimanja filmskom kamerom, pretvaranja ideje u filmsku priču, vođenja intervjua, ali i vježbati kako da njihova nacionalna pripadnost te ratno i obiteljsko nasljeđe ne utječu na međusobnu komunikaciju i zajednički rad.

Rezultat radionica je dokumentarni film „Oš me pozdravit u busu?“ koji su srednjoškolci srpske i hrvatske nacionalnosti snimili istražujući vlastite identitete i zajedničko odrastanje u podijeljenom Vukovaru i Belom Manastiru. Skupina mladih, bez vlastitog iskustva rata, je kroz rad na ovom filmu pokušala istražiti osobne i obiteljske povijesti razgovarajući sa članovima svojih obitelji o životu u multietničkoj sredini prije rata i ratnim traumama. Uz vodstvo mentora polaznici radionica su zajednički radili na svim fazama nastajanja filma, koji završava diskusijom čiji cilj je pokušaj nadilaženja problematičnih specifičnosti sredine u kojoj odrastaju. Ovaj ispovjedni dokumentarac, kroz priče 13 srednjoškolaca iz Vukovara i Belog Manastira, predstavlja presjek povijesti njihovih obitelji i političkog okvira koji je uvjetovao današnje stavove mladih o pripadnicima srpske, odnosno hrvatske nacionalnosti, budući da u vrijeme rata nisu bili ni rođeni.

²⁰ Begović, *Volonterski centar Zagreb: 1996-2006, prvih deset godina*, str. 70.

Iako se ova radionica uglavnom fokusirala na pripadnike srpske nacionalne manjine, smatramo kako je korištena pedagoško-filmska metoda vrlo korisna za rad na interkulturalnim temama. Ovaj film je nastao u vrijeme razbijanja ćirilicnih natpisa i bojkotiranja Povorke sjećanja, no nastavkom rada na ovom projektu mladi Vukovara i Belog Manastira, kao i njihovi roditelji, su pokazali kako je dijalog među pripadnicima srpske i hrvatske nacionalnosti ne samo moguć, već i dobrodošao.

NEKI PRIMJERI DOBRE PRAKSE INTERKULTURALNOG PRISTUPA U DRUGIM ZEMLJAMA

1) Obiteljski centri u Njemačkoj regiji Sjeverna Rajna Westphalia²¹

Obiteljski centri osnovani su 1980. Kako bi pružili podršku obiteljima, osnažili roditelje te djeci omogućili razvoj od najranije dobi a uz sve to nastoje promovirati jednake mogućnosti za osobe imigrantskog porijekla. Centre vodi lokalna zajednica, a osnovani su u suradnji ministarstva obrazovanja i ministarstva socijalne politike. Iako je primarna uloga centara da pružaju skrb o djeci, oni su usmjereni na obitelj kao cjelinu te u tom smislu umreženi su s nizom različitih institucija, organizacija i pojedinaca koji omogućuju adekvatno informiranje, savjetovanje, pomoć, podršku i edukaciju za roditelje. Ti centri pružaju usluge i nastavnicima te je tamo moguće dobiti savjete i medijaciju između nastavnika, roditelja, organizacija i drugih. Njima se ujedno želi osigurati kompatibilnost školskih i izvanškolskih aktivnosti. Zaposlenici su također osobe različitog kulturalnog, etničkog i vjerskog porijekla. Osnovna područja rada su: uključivanje roditelja, stručno osposobljavanje, interkulturalno obrazovanje i edukacija lokalne zajednice, pružanje tečajeva jezika, i drugih aktivnosti: istraživanja, izrada edukacijskih materijala (za roditelje, nastavnike), literature o obrazovanju, organiziranje aktivnosti za koje se pokaže potreba (predškolske grupe, savjetovanja i sl.), podrška školama u organiziranju izvanškolskih aktivnosti te pomoć u prevođenju. Važnost centara je u tome što nisu usmjereni samo na imigrante već usluge koriste svi građani i na svim aktivnostima sudjeluju pojedinci i obitelji različitog porijekla.

Ovim aktivnostima ovi centri postaju u stvari tzv. „community“ centri. Tako nešto bi bilo moguće i kroz obiteljske centre ili centre za kulturu koji postoje i djeluju u Hrvatskoj.

2) Dvojezična edukacija i učiteljski tim u Carinthii - Austia

Država Austrija i lokalne samouprave stvorili su optimalne pravne i materijalne uvjete za dvojezičnu edukaciju i treninge kroz: male grupe, optimalni rad dvoje nastavnika u jednom razredu, pripremljene

²¹ http://www.familienzentrum.nrw.de/fileadmin/documents/pdf/publikationen/MGFFI-0025_Flyer_Englisch.pdf

i kvalificirane nastavnike, opremljenost škola edukacijskim materijalima, opremom i drugim kapacitetima za sve učeničke potrebe.

Sličan primjer iako recentniji jest uvođenje romskog i sami jezika kao jezika nastave u finskim školama. U odnosu prema etničkim fincima, osobe iz različitih etničkih grupa sa svojim jezicima i kulturom, poput Samija ili Roma, nisu imali jednake obrazovne prilike zbog toga što je po zakonu jezik poučavanja u osnovnim i srednjim školama mogao biti samo finski ili švedski. Reforma cjelokupnog obrazovnog zakonodavstva dovela je do uvođenja i usklađivanja propisa koji reguliraju upotrebu jezika nastave i materinjeg jezika u osnovnim i srednjim školama te učilištima za odrasle i za sami, romskog i znakovnog jezika.

3) Kompenzacijski obrazovni program u Kataloniji

Cilj mu je zajedno okupiti škole, nastavnike, socijalne radnike kako bi se djeca stranaca i djeca s posebnim potrebama te ona u nepovoljnom položaju zbog svog socijalnog ili kulturnog porijekla, u potpunosti integrirala. Program omogućuje informiranje i preporuke za nastavnike, vodič kako odrasle osobe poučavati katalonski jezik, te kako prilagoditi nastavne materijale potrebama pojedinog djeteta. Također, sadrži i interkulturalno obrazovanje te integrira učenje o katalonskoj kulturi. Stručno usavršavanje za nastavnike podrazumjevaju sljedeće aspekte: dobrodošlicu učenicima (procjenu potreba pojedinog djeteta, nude roditeljima informativne brošure s naglaskom na objašnjavanje obrazovnog zakonodavstva), strategije upravljanja različitostima u razredu, religijska kultura i vrijednosti poučavanja.

4) Partnerstvo za interkulturalno obrazovanje u Velikoj Britaniji

Ciljevi ovog programa su: omogućiti forum gdje nastavnici iz Velike Britanije i drugih zemalja mogu razmjenjivati mišljenje i strategije dobrih praksi u interkulturalnom obrazovanju; uspostaviti i održavati bazu praktičara i istraživača koji su uključeni u edukaciju socio-kulturno manjinskih grupa te materijala i akademskih članaka, i potaknuti razvoj interkulturalnog obrazovanja i mjera za borbu protiv rasizma i ksenofobije u svim školama u Velikoj Britaniji putem razmjene ideja, materijala, izvora i treninga. Aktivnosti kojima se to želi postići su: niz međunarodnih konferencija o raznim temama vezanim za interkulturalno obrazovanje, programi razmjene informacija, ekspertize, materijala i nastavnih metoda; uspostava suradnje sa onim katedrama na sveučilištima koje se bave obrazovanjem i akademskim istraživanjima, te uspostavljanje baze eksperata u ovom području.

PREPORUKE ZA RAZVOJ MODELA INTERKULTURALNOG OBRAZOVANJA U ŠKOLAMA I IZVANŠKOLSKIM AKTIVNOSTIMA

Ovim tekstom želimo pridonijeti raspravi o interkulturalnom obrazovanju i njegovoj važnosti za stvaranje društvenih uvjeta temeljenih na toleranciji, solidarnosti, razumijevanju i suživotu s drugima.

Preporuke koje smatramo nužnima za stvaranje takvih uvjeta su sljedeće:

Stvoriti preduvjete i započeti s interkulturalnim obrazovanjem u školama

- Kulturalna različitost se treba prepoznati i promovirati kao obrazovni resurs i bogatstvo.
- Interkulturalno obrazovanje ne može biti dodatak kurikulumu nego **kurikulum sam po sebi treba biti interkulturalan**, treba se odraziti u školskoj politici i praksama i u sadržaju kurikuluma
- Osnaživati i promicati aktivno sudjelovanje i suradnju između svih dionika u obrazovnom procesu (profesori, ravnatelji, učenici, roditelji i lokalna zajednica).
- Škole moraju biti mjesto nulte tolerancije na rasizam i diskriminaciju. Osim toga, važno je interkulturalno obrazovanje širiti na lokalnu zajednicu i drušvo u cjelini, a najbolji način da se to učini je povezivanje školskih s društvenim i izvannastavnim aktivnostima i akterima.
- Nastavnici bi trebali biti upoznati sa vještinama i znanjima koje potiču interkulturalizam, te kroz njih u nastavnom procesu razvijati razumijevanja i stavove o suživotu s različitimima. Nužno je inzistirati i osiguravati nastavnicima i drugom školskom osoblju pohađanje stručnog usavršavanja o interkulturalnom učenju.
- Prema Zakonu o azilu RH je dužna štiti identitet osoba i ne stupati u kontakt s državnim tijelima od kojih je osoba koja traži azil pobjegla. Nužno je da državne institucije pronađu model da ovim pojedincima i djeci omoguće da stječu znanja iz materinskog jezika i kulture države porijekla, ukoliko oni iskažu potrebu za time; kroz suradnju sa institucijama u državama EU koje imaju takve mogućnosti.
- Studenti koji se mogu organizirati (u inženjerijske biroa, radionice, pravne centre, centre za socijalni rad i drugu pomoć građanima, veterinarske i druge ambulante, sveučilišne i/ili kliničke bolnice, proizvodne centre, turističke i slične organizacije, studije, umjetničke sastave, galerije, radio i TV postaje i drugo) imaju mogućnost kroz te mehanizme doprinjeti **promicanju interkulturalnosti** i u tome ih treba poticati.
- Umjetničko obrazovanje kao jedan od svojih ciljeva izdvaja razvoj sposobnosti doživljavanja i razumijevanja likovnih, glazbenih, dramskih i drugih djela **nacionalne, europske i svjetske kulture**; te **razvoj sposobnosti povezivanja umjetničkih djela s društvenom sredinom i povijesnim okolnostima**. Društvene promjene koje su nastupile useljavanjem novih kultura u

hrvatsko društvo odnose se na interkulturalnost te ih se kao takvim važno doticati i kroz umjetničko obrazovanje.

- Djeci azilantima/strancima pod supsidijarnom (ili privremenom) zaštitom treba osigurati pravo na pristup umjetničkom obrazovanju pod istim uvjetima kao djeci hrvatskim državljanima i djeci državljana država članica Europske unije.
- Pravilnik o načinu provođenja programa i provjeri znanja tražitelja azila, azilanata, stranaca pod privremenom zaštitom i stranaca pod supsidijarnom zaštitom, radi pristupa obrazovnom sustavu Republike Hrvatske spominje individualne i/ili skupne oblike odgojno-obrazovnog rada kada se radi o učinkovitoj integraciji učenika u obrazovni sustav RH, radi bržeg svladavanja hrvatskog jezika i drugih nastavnih predmeta. Ovi oblici odgojno-obrazovnog rada trebaju biti **dvosmjerni modeli interkulturalnog obrazovanja** koji uključuju nove učenike migrante i stare učenike, jer obje grupe trebaju učiti jedni o drugima radi kvalitetnog suživota i međusobnog razumijevanja. Također ova vrsta odgojno -obrazovnog rada školama ne bi trebala biti opcija, već **obaveza**, kroz koju trebaju stvoriti uvjete za njihovo organiziranje.
- Razviti zakonodavni i institucionalni okvir za reguliranje i zaštitu kulturnih, vjerskih i jezičnih običaja stranaca općenito

LITERATURA

1. Begović, Volonterski centar Zagreb: 1996-2006, prvih deset godina,
2. Gregurović i Župarić-Iljić, 2013
3. Redding, S. (1991), What Is a School Community, Anyway? School Community Journal, 1 (2), 7-9.
4. Spajić-Vrkaš, V. (1993): Kultura I škola. U: Drandic, B. (ur): Prirucnik za ravnatelje, Zagreb: Znamen. (147-177)
5. Štiks, 2006
6. Opća konferencija UNESCO-a
7. Zakon o strancima NN 74/13
8. Zakon o azilu NN 143/13
9. Ustav RH NN 28/01
10. Ustavni zakon o pravima nacionalnih manjina NN 93/11
11. Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi 94/13
12. Zakon o umjetničkom obrazovanju NN 130/11
13. Zakon o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju 139/13
14. Pravilnik o načinu provođenja programa i provjeri znanja tražitelja azila, azilanata, stranaca pod privremenom zaštitom i stranaca pod supsidijarnom zaštitom, radi pristupa obrazovnom sustavu Republike Hrvatske NN 89/08
15. Migracijska politika Republike Hrvatske za razdoblje 2013. - 2015. godine
16. Akcijski plan za uklanjanje prepreka u ostvarivanju pojedinih prava u području integracije stranaca u hrvatsko društvo za razdoblje 2013. – 2015. godine
17. Nacionalni okvirni kurikulum za predškolski odgoj i obrazovanje te opće obvezno i srednjoškolsko obrazovanje (2010)
18. *Guidelines on Traveller Education in Primary Schools* (2002)
19. Opća deklaracija o ljudskim pravima
20. Međunarodnom paktu o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima
21. Konvencija protiv diskriminacije u obrazovanju
22. Međunarodnoj konvenciji o ukidanju svih oblika rasne diskriminacije
23. Međunarodna konvencija o zaštiti prava svih radnika migranata i članova njihovih obitelji
24. Deklaracija o pravima osoba koje pripadaju nacionalnim ili etničkim, vjerskim i jezičnim manjinama
25. Preporuke o obrazovanju za međunarodno razumijevanje, suradnju i mir i obrazovanje o ljudskim pravima i temeljnim slobodama
26. Deklaraciji o rasi i rasnim predrasudama
27. Europska konvencija o ljudskim pravima
28. URL: <http://unesdoc.unesco.org/images/0014/001478/147878e.pdf>, UNESCO Guidelines on Intercultural Education
29. URL: <https://www.yumpu.com/hr/document/view/20598570/izazovi-interkulturalizma-i-skola>, Svetlana Kostovi i Jelana Đermanov, Izazovi interkulturalizma i škola
30. URL: http://www.academia.edu/4742333/412567_398878_Interkulturalno_obrazovanje_ucitelja_-_sto_i_kako_poucavati, Izv. prof. dr. sc. Anđelka Peko, Doc.dr. sc. Vesnica Mlinarević, Mr. sc. Ranka Jindra, Interkulturalno obrazovanje učitelja – Što i kako poučavati
31. URL: http://www.familienzentrum.nrw.de/fileadmin/documents/pdf/publikationen/MGFFI-0025_Flyer_Englisch.pdf
32. URL: <http://ndcosijek.hr/pdf/istrazivanje.pdf>

